

Ilona Wysmułek

Rozdział 14

Rząd wobec korupcji? Główne uwarunkowania percepcji walki z korupcją*

Wstęp

Korupcja jest obecnie na świecie postrzegana jako jedna z największych niegodziwości naszych czasów (Hough 2013). Polacy nie są pod tym względem wyjątkiem. Niezależnie od tego, czy sami dali kiedyś łapówkę czy nie, w większości mają wyrobioną opinię na temat poziomu korupcji w swoim kraju i często uważają ją za problem społeczny (Makowski 2008). Literatura opisująca przyczyny i konsekwencje korupcji wskazuje, że w zależności od kontekstu postrzeganie korupcji może być odmienne od rzeczywistych doświadczeń i działań respondentów. Tak na przykład Dilyan Donchew i Gergely Ujhelyi (2014) doszli do wniosku, że indeksy percepcji korupcji są kształtowane pod wpływem absolutnego, a nie relatywnego poziomu korupcji, co może zaburzać wyniki dla dużych krajów oraz dla krajów z ogólnie wysokim poziomem doświadczeń korupcyjnych. Niezależnie od tego, czy postrzeganie korupcji jest świadectwem doświadczenia korupcyjnego, ma ono bezpośredni wpływ na postawy obywateli i poziom ich zaufania politycznego (Heidenheimer, Johnston 2002; Shabad, Słomczyński 2011; Słomczyński, Shabad 2012). Oznacza to, że nawet pozory korupcji mają znaczenie dla legitymizacji systemu politycznego i oceny jakości rządzenia. Według Natalii Melgar, Maximo Rossi i Toma Smitha (2010) postrzeganie korupcji może mieć skutki dotkliwsze i bardziej długotrwałe dla społeczeństwa niż personalne doświadczenie „drobnej” korupcji, na przykład przez upowszechnianie w społeczeństwie „kultury braku zaufania”.

Mimo że z problemem korupcji można się zetknąć we wszystkich państwach europejskich, niezależnie od ich stopnia rozwoju ekonomicznego, wysoki poziom postrzeganej korupcji politycznej i administracyjnej często uważano za chorobę dotykającą głównie kraje „przechodzące transformację” (Gong

* Niniejsza praca jest polską wersją rozdziału: Wysmułek, Ilona. 2016. What Can the Government Do About Corruption? Public Perception of Government Effectiveness, [w:] Kazimierz Słomczyński, Ilona Wysmułek (red.), *Social Inequality and the Life Course. Poland's Transformative Years 1988–2013*, s. 69–84. Warszawa: IFiS Publishers.

2002; Kaufman 2005; Melgar, Rossi, Smith 2010). Polska, największe państwo Europy Środkowo-Wschodniej, które przeszło serię zmian politycznych, społecznych i gospodarczych, jest szczególnie ciekawym przypadkiem do badań. Od 1989 roku Polska przekształciła się z „państwa autorytarnego z gospodarką centralnie planowaną w demokratyczny, dobrze prosperujący kraj w sercu Unii Europejskiej” (Hough 2013, s. 84). Przyjmując za miarę wzrost PKB, badacze nazywają Polskę „cudem” ze względu na jej szybki sukces gospodarczy (Kolodko 2005; Lehmann 2012). Jeśli weźmiemy pod uwagę wskaźniki demokratyzacji, raport Freedom House – dotyczący praw politycznych i wolności obywatelskich – w roku 2014 sklasyfikował Polskę jako państwo w pełni wolne (ocena 1, najwyższa, w rankingu Freedom in The World; Freedom House 2014a) ze skonsolidowaną demokracją (wynik 2,18 na skali od 1 do 7 w rankingu Nations in Transition, gdzie 1 oznacza poziom najwyższy; Freedom House 2014b). Jeśli zaś sprawdzimy wskaźniki jakości życia i dostępu do wiedzy, zobaczymy, że Polacy otrzymują najwyższe wyniki w badaniach Wskaźnika Rozwoju Społecznego (*Human Development Index*, United Nations Development Programme 2014) (wynik 0,8 na skali od 0 do 1, gdzie 1 oznacza najwyższą ocenę jakości życia)¹. Choć można się spierać, czy takie ogólne zagregowane wskaźniki rzeczywiście dobrze odzwierciedlają sytuację społeczno-ekonomiczną w kraju, przekonujące dowody z wielu źródeł wskazują na to, że sytuacja w Polsce znacząco się poprawiła. Zasadne jest jednak pytanie, w jaki sposób odnosi się to do poziomu zadowolenia obywateli z ich rządu oraz do oceny skuteczności polityki rządowej.

W niniejszym rozdziale przedstawię perspektywne i retrospektywne oceny respondentów Polskiego Badania Panelowego POLPAN dotyczące poziomu korupcji w rządzie sprawującym władzę w roku 1988 (na podstawie odpowiedzi z roku 1993, a więc wkrótce po zmianie systemu). Ponadto, krótko omówię społeczną percepcję możliwości wpływu rządu na korupcję w latach 2003 i 2008. Po zarysowaniu kontekstu badań przejdę do analizy opinii respondentów na temat skuteczności rządu w walce z korupcją w 2013 roku oraz omówię zbiór najważniejszych czynników na nią wpływających. Skupię się m.in. na relacji oceny skuteczności rządu z poziomem zaufania do partii politycznych oraz afiliacją polityczną.

Niniejsza analiza oparta jest na Polskim Badaniu Panelowym POLPAN 1988–2013, które oferuje unikatowe informacje na temat opinii Polaków, uży-

¹ Najwyższy wskaźnik wolności obywatelskiej utrzymywał się w Polsce do roku 2016. W roku 2017 w badaniu Freedom of the World po raz pierwszy przyznano Polsce wskaźnik 2 w ocenie poziomu wolności obywatelskiej (gdzie 1 oznacza ocenę najwyższą, a 7 – najniższą). Wskaźnik stanu demokracji w Polsce według badania Nations in Transition również powoli się zmienia – przykładowo w roku 2013 miał wartość 2,18, a w roku 2017 wynosił 2,57 (dotychczas ostatni pomiar tego badania), gdzie 1 oznacza poziom najwyższy, a 7 – najniższy. Wskaźnik Rozwoju Społecznego (*Human Development Index*) od roku 2010 do 2015 (dotychczas ostatni pomiar) jest w Polsce stabilnie wysoki (utrzymuje się wynik 0,8, w skali od 0 do 1, gdzie 1 to poziom najwyższy).

skiwane sukcesywnie od 1988 roku poprzez okres transformacji aż do czasów współczesnych. Panelowy format danych umożliwia obranie nowej perspektywy w analizie korupcji i wzbogaca zrozumienie zmian, przez które przeszła Polska.

Ocena efektywności rządu w walce z korupcją: główne hipotezy badawcze

W literaturze można się spotkać z tezą, że poziom zaufania politycznego i zadowolenia z polityki rządu są ściśle ze sobą powiązane (Blind 2006). Poprzednie badania empiryczne wspierają tę tezę, dowodząc, że zaufanie czy brak zaufania politycznego zależy od tego, czy obywatele są zadowoleni z rządu (Miller 1974; La Porte, Metlay 1996). Innymi słowy, niska skuteczność działań ze strony rządu może z czasem spowodować spadek zaufania obywateli, podobnie niski poziom zaufania politycznego może skutkować niezadowolaniem z polityki rządu, niezależnie od jego rzeczywistej skuteczności (La Porte, Metlay 1996). Zgodnie z określeniem Kennetha Newtona i Pippy Norris (2000, s. 53) zaufanie polityczne to „centralny wskaźnik podstawowych odczuć obywateli wobec państwa”. Można zatem, m.in., oczekiwać, że osoby z wyższym poziomem ogólnego zaufania do partii politycznych będą częściej zadowolone z działań podejmowanych przez rząd obecnie sprawujący władzę, również w zakresie walki z korupcją.

Kolejna hipoteza badawcza wynika z założenia, że ludzie mają tendencję do bycia zadowolonymi z działań partii politycznej, jeśli identyfikują się z daną partią (Keele 2005). Stawiam więc hipotezę, że pozytywna ocena działań polskiego rządu w ramach zwalczania korupcji jest związana z polityczną afiliacją z partią rządzącą.

Szczególnie interesująca jest relacja między wiekiem i oceną skuteczności rządu. Poprzednie badania wskazują, że zaufanie polityczne i ocena rządu są silnie skorelowane z wiekiem respondentów. Jednakże kierunek i charakter tej korelacji mogą być różne. Na przykład w badaniu Rosario Espinal, Jonathana Hartlyna i Jany Kelly (2006) dotyczącym zaufania do rządu w Republice Dominikańskiej widzimy, że starsze pokolenia bardziej tolerancyjnie oceniają próby zwalczania korupcji podejmowane przez demokratyczne władze kraju. Autorzy przypuszczają, że może to wynikać z doświadczenia starszych pokoleń z instytucjami autorytarnymi oraz z ich relatywnie większego zaufania do instytucji demokratycznych (Espinal, Hartlyn, Kelly 2006). Jednak owo pozytywne powiązanie wieku z oceną rządu nie jest zauważalne w przypadku krajów uprzemysłowionych, gdzie wraz z wiekiem zmniejsza się poziom zadowolenia z polityki

rządu oraz poziom zaufania politycznego (Inglehart 1997; Blind 2006). W niniejszym studium mam zamiar zbadać również relację między wiekiem a oceną skuteczności rządu w zwalczaniu korupcji.

Postrzeganie korupcji w Polsce: opinie w badaniu panelowym POLPAN

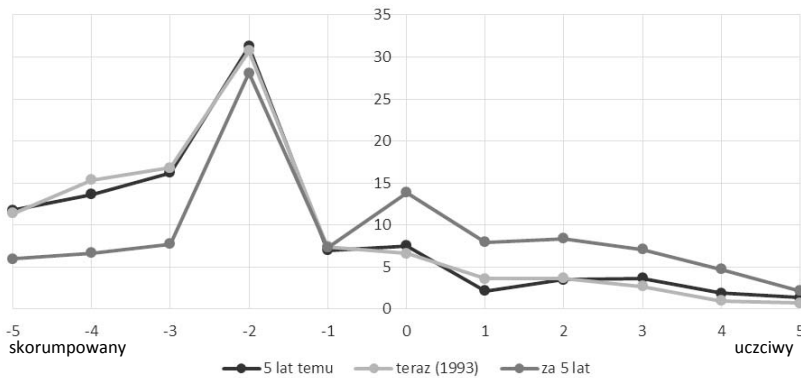
Zapewne nie jest przypadkiem, że gdy w 1988 roku zapoczątkowano badanie POLPAN, nie było w nim pytań dotyczących postaw wobec korupcji ani postrzegania poziomu korupcji w ówczesnym rządzie. Nie jest jednocześnie prawdą, że badacze nie mieli żadnej możliwości pytania o korupcję. Jednym z możliwych wyjaśnień braku tego rodzaju pytań może być teza, że w okresie komunizmu kwestia korupcji była „zamiatana pod dywan” (Krastev 2004; Hough 2013). Zdaniem Grzegorza Makowskiego (2008) korupcja nie była wtedy przedstawiana jako (ani uważana za) problem społeczny. Ogólnie rzecz biorąc, opinia publiczna nie miała dostępu do informacji na temat korupcji na wysokich szczeblach politycznych. Idąc tropem tej teorii Ivan Krastev (2004) zauważa, że po okresie transformacji ogólny dostęp obywateli do takich informacji doprowadził do „paradoksu korupcji”: niezależnie od eksperckich ocen poziomu korupcji, opartych na sondażach opinii publicznej, obywatele krajów postkomunistycznych postrzegają okres postkomunistyczny jako bardziej dotknięty korupcją niż okres komunizmu. Z drugiej strony Dan Hough (2013) twierdzi, iż pomimo bardzo ograniczonego dostępu do oficjalnych informacji ludzie żyjący w czasach komunistycznych wiedzieli z praktyki dnia powszedniego, że polityczne koneksje i łapówki mogą rozwiązać wiele codziennych problemów. Polacy także przed 1989 rokiem podejrzewali rząd o aktywne zaangażowanie w serię układów korupcyjnych (Hough 2013). Fakt ten pozwala podjąć problem zmian w percepcji korupcji po okresie transformacji ustrojowej. Czy w oczach polskich obywateli sytuacja poprawiła się wraz z przemianami demokratycznymi? Czy radykalna zmiana rządu doprowadziła do zmian w postrzeganiu poziomu korupcji pośród osób sprawujących władzę?

W ramach Polskiego Badania Panelowego POLPAN w 1993 roku respondenci zostali poproszeni o ocenienie na 11-punktowej skali, czy obecny rząd jest skorumpowany czy uczciwy. Zadano im także pytania o odczucia dotyczące sytuacji w Polsce pięć lat wcześniej (w 1988 roku), obecnie (w 1993) oraz za pięć kolejnych lat². Wykres zaprezentowany na rysunku 1 przedstawia rozkład

² Pytanie z kwestionariusza badania POLPAN z 1993 roku brzmiało: „Poniżej podano dwanaście par przeciwstawnych cech. Pod każdą z tych par umieszczono podziałkę składającą się z 11 punk-

odpowiedzi na powyższe pytania. Możemy na nim zaobserwować, że pomimo braku oficjalnych informacji Polacy uważali rząd w 1988 roku za bardzo skorumpowany. Co interesujące, po zmianie ustroju opinia na temat poziomu skorumpowania osób u władzy pozostała niezmienna. Nadal możemy zaobserwować niemalże identyczny rozkład odpowiedzi w retrospektywnej ocenie rządu w porównaniu do oceny obecnego rządu. Przy ogólnie zaskakującej stabilności należy jednak podkreślić, że Polacy wyrazili w pewnym stopniu nadzieję na zmianę sytuacji w przyszłości. Zapytani o ocenę skali korupcji w rządzie za pięć lat respondenci odpowiadali bardziej optymistycznie i wierzyli, że rząd stanie się bardziej uczciwy (zob. rysunek 1).

Rysunek 1. Postrzeganie korupcji w rządzie sprawującym władzę

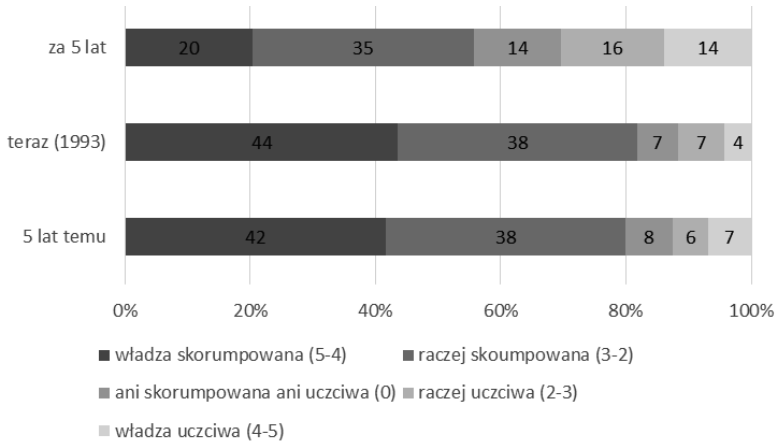
Źródło: dane badania POLPAN, 1993 rok.

W celu uchwycenia różnic pomiędzy prospektywnymi a retrospektywnymi ocenami rządu opinie połączone w pięć kategorii przedstawionych na rysunku 2. Takie przeskalowanie pozwala lepiej zilustrować i porównać opinie oraz kierunek ich zmiany. Duży odsetek osób badanych uważa obecny rząd za bardzo skorumpowany (44%) i podobny odsetek respondentów twierdzi, że rząd był bardzo skorumpowany w roku 1988 (42%). Grupa respondentów, która oceniła przyszły rząd jako uczciwy, jest o 19 punktów procentowych większa niż grupa respondentów oceniająca obecny rząd jako uczciwy (11% uważa obecny rząd za

tów pokazujących, czy zbliżyliśmy się do cechy podawanej po lewej stronie, czy do cechy podawanej po prawej stronie. Biorąc pod uwagę swoje odczucia, na każdej podziałce proszę wskazać punkt, w którym: – Polska była 5 lat TEMU, tj. w 1988 roku; – Polska jest OBECNIE; – Polska będzie ZA 5 lat. Korupcja władzy – Uczciwość władzy”.

raczej uczciwy lub uczciwy w porównaniu z 30%, którzy uważają, że rząd za pięć lat będzie raczej uczciwy lub uczciwy). Warto też wspomnieć, że liczba respondentów, którzy wybierali umiarkowane odpowiedzi, wzrosła (do 14%). Widzimy więc umiarkowaną nadzieję na bardziej uczciwy rząd w przyszłości.

Rysunek 2. Postrzeganie korupcji w rządzie sprawującym władzę – ilustracja przeskalowana

Źródło: dane badania POLPAN, 1993 rok.

Wpływ rządu na korupcję: opinie respondentów z lat 2003 i 2008

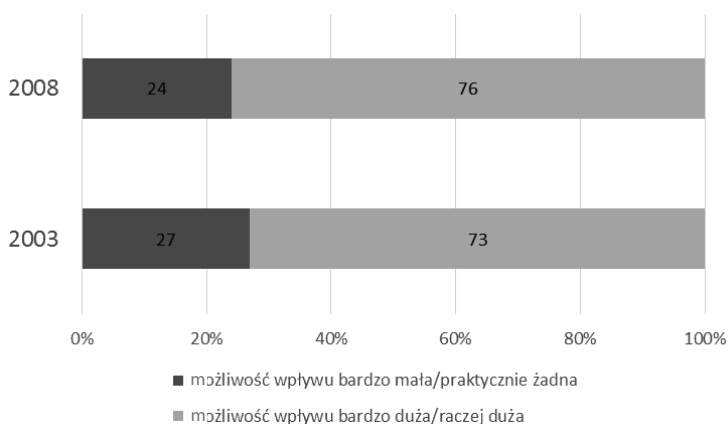
Podobny stosunek do korupcji zaobserwowano w odpowiedziach w kolejnych badaniach w 2003 i 2008 roku. W obu tych falach pytania związane z korupcją różniły się od pytania włączonego do kwestionariusza w 1993 roku. Podczas gdy w 1993 roku respondenci byli proszeni o ocenę uczciwości rządu w przeszłości, w teraźniejszości i przyszłości, to w 2003 roku poproszono ich o ocenę zdolności rządu, jako instytucji, do wpływania na poziom korupcji w kraju³. Podobne pytanie zostało zadane w 2008 roku⁴.

³ Pytanie z kwestionariusza badania POLPAN z 2003 roku brzmiało: „Interesują nas także poglądy ludzi na korupcję. Czy – P. zdaniem – wpływ Rządu na stan korupcji jest: (1) bardzo istotny, (2) raczej istotny, (3) mało istotny, czy też (4) praktycznie żaden?”.

⁴ Pytanie z kwestionariusza badania POLPAN z 2008 roku brzmiało: „Jak P. ocenia możliwość wpływu rządu na stopień bezrobocia i poziom korupcji? Nie chodzi tu o obecny rząd, a o rząd jako instytucję. Czy – P. zdaniem – możliwość wpływu rządu na korupcję jest (1) bardzo duża, (2) raczej duża, (3) raczej mała, (4) bardzo mała, (5) praktycznie żadna?”.

Biorąc pod uwagę ogólny spadek zaufania do rządu (zobrazowany w innych badaniach empirycznych, zob. np. Blind 2006), oraz głośne medialnie skandale korupcyjne wokół rządzącego w tym czasie Sojuszu Lewicy Demokratycznej (SLD)⁵, można by spodziewać się, że respondenci będą postrzegać rząd jako instytucję niezdolną do skutecznego zwalczania korupcji. Tymczasem na pytanie o potencjalny wpływ rządu na korupcję 76% respondentów odparło, że może on być duży lub bardzo duży. Przekonanie, że rząd może zmienić poziom korupcji, zostało także wyrażone w odpowiedziach z roku 2008, w których zaledwie 27% respondentów stwierdziło, że rząd ma mały wpływ na ogólną walkę z korupcją.

Rysunek 3. Możliwość wpływu rządu na korupcję

Źródło: dane badania POLPAN, 2003 i 2008 rok.

Rezultaty tego porównania pozwalają dostrzec słabą tendencję w kierunku wzrostu przekonania o potencjalnym wpływie rządu na poziom korupcji w kraju. Tabela 1 przedstawia rozkład odpowiedzi z 2008 roku dotyczących potencjalnego wpływu rządu na korupcję w porównaniu z analogicznymi odpowiedziami wyrażonymi pięć lat wcześniej (2003) wśród respondentów, którzy uczestniczyli w obu falach badania. Można zaobserwować, że z 264 respondentów wyrażających negatywną opinię na temat potencjalnego wpływu rządu na korupcję w 2003 roku 70% zmieniło swoją opinię na pozytywną w 2008. Jeśli przyjrzymy się pozytywnym opiniom z 2003 roku, możemy dostrzec, że z 816 respondentów zaledwie 20% zmieniło swoje opinie na negatywne.

⁵ W 2004 roku Sojusz Lewicy Demokratycznej (SLD) został oskarżony o korupcję i niekompetencję; popularność partii gwałtownie spadła, co doprowadziło do jej rozłam. Por. Millard 2008.

Tabela 1. Postrzeganie wpływu rządu na korupcję w kraju: tabele krzyżowe na danych panelowych z 2003 i 2008 roku

	Niski wpływ 2008	Wysoki wpływ 2008	Suma
Niski wpływ 2003	79 (30%)	185 (70%)	264 (100%)
Wysoki wpływ 2003	166 (20%)	650 (80%)	816 (100%)
Suma	245	835	1080

Źródło: dane badania, POLPAN 2003 i 2008 rok.

Determinanty oceny działania rządu w zakresie zwalczania korupcji w 2013 roku

W badaniu z 2013 roku respondenci ocenili ówczesny rząd pod względem jego skuteczności w walce z korupcją znacznie bardziej krytycznie, niż wynikałoby to z ich wiary w teoretyczne możliwości rządu i nadziei na polepszenie obecnego stanu rzeczy, widocznych w poprzednich falach badania POLPAN.

Według danych z 2013 roku w opinii większości respondentów skuteczność działań podejmowanych przez rząd w celu zmniejszenia korupcji jest niska (30%) lub bardzo niska (29%)⁶. Zaledwie 13% respondentów uważa, że działania rządu w tej dziedzinie są zadowalające. Nasuwają się pytania: co determinuje opinie dotyczące skuteczności obecnego rządu w walce z korupcją? W jaki sposób opinie na temat obecnego rządu związane są z ocenami potencjalnej zdolności rządu jako instytucji do radzenia sobie z korupcją? Jakie czynniki mają związek z negatywną oceną działania ówczesnego rządu i jego polityki antykorupcyjnej?

W celu zbadania wpływu pewnych postaw i zmiennych społeczno-demograficznych na prawdopodobieństwo negatywnej oceny skuteczności rządu w walce z korupcją zastosowałam w mojej analizie regresję logistyczną. Modele są przedstawione w tabeli 2.

Zmienną zależną w obu modelach jest ocena efektywności obecnego rządu w walce z korupcją; wartość 1 oznacza niską i bardzo niską skuteczność.

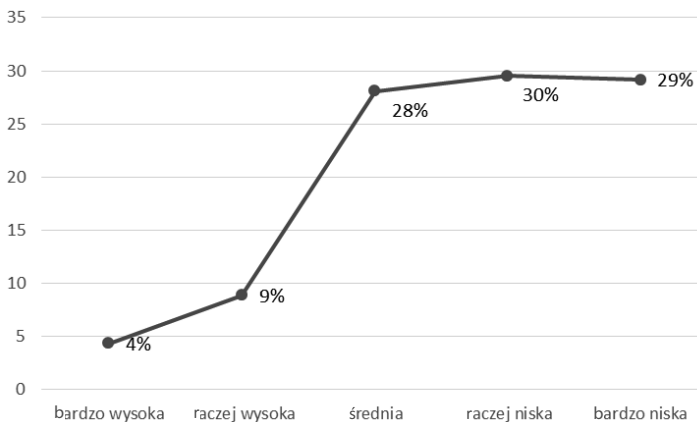
Zmienne niezależne uwzględniają:

- deklarowane zaufanie polityczne (zmienna: zaufanie do partii politycznych; w celu wyróżnienia grupy z niskim poziomem zaufania zmienna została zre-

⁶ Pytanie z kwestionariusza badań POLPAN w 2013 roku brzmiało: „Wiele krajów zmaga się z problemami bezrobocia i korupcji. Jak P. ocenia działania obecnego rządu Polski na rzecz ograniczenia poziomu korupcji: bardzo wysoko, raczej wysoko, średnio, raczej nisko czy bardzo nisko?”.

Rysunek 4. Ocena skuteczności obecnego rządu w walce z korupcją, rok 2013

Źródło: dane badania POLPAN 2013 rok.

kodowana na dychotomiczną, gdzie 1 = niski lub bardzo niski poziom zaufania, natomiast 0 = poziom inny niż niski)⁷;

- deklarowaną afiliację partyjną mierzono za pomocą dwóch zmiennych: deklarowane zachowania wyborcze (zmienna: głosowanie w wyborach parlamentarnych w 2011 roku⁸; zmienna dychotomiczna, gdzie 1 = głosowanie na Platformę Obywatelską [PO], a 0 = głosowanie na inną partię lub brak udziału w wyborach) i ogólną postawę wobec obecnej koalicji rządowej (zmienna: ocena koalicji PO-PSL⁹, gdzie 1 = koalicja PO-PSL przyniosła Polsce więcej strat niż korzyści, 0 = inna odpowiedź, w tym brak zdania na ten temat);
- podstawowe zmienne społeczno-demograficzne, takie jak wiek (w latach), płeć (1 = mężczyzna; 0 = kobieta) i edukacja¹⁰ (1 = wykształcenie wyższe; 0 = wykształcenie inne niż wyższe);
- dodatkowo w modelu 2: ocena możliwości walki rządu z korupcją pięć lat wcześniej (zmienna: postrzeganie wpływu rządu na korupcję w 2008 roku,

⁷ Pytanie z kwestionariusza POLPAN w 2013 roku, mierzące zaufanie do partii politycznych, brzmiało: „Teraz wymienię różne instytucje. Proszę powiedzieć, w jakim stopniu darzy je P. zaufaniem. W jakim stopniu darzy P. zaufaniem partie polityczne? W bardzo dużym stopniu, w dużym stopniu, w średnim stopniu, w małym stopniu, w bardzo małym stopniu lub w ogóle”.

⁸ Koalicja parlamentarna centro-prawicowej Platformy Obywatelskiej z Polskim Stronnictwem Ludowym.

⁹ Pytanie z kwestionariusza POLPAN w 2013 roku brzmiało: „Czy P. zdaniem zmiany wprowadzone w Polsce od 2007 roku, tj. za rządów koalicji PO-PSL, przyniosły większości ludzi w Polsce: same korzyści, więcej korzyści niż strat, tyle samo korzyści co strat, więcej strat niż korzyści, same straty?”.

¹⁰ Testowano również modele z inną kategoryzacją edukacji.

gdzie 1 = potencjalna zdolność rządu jako instytucji do radzenia sobie z korupcją jest niska lub bardzo niska; 0 = inna odpowiedź lub brak zdania).

Tabela 2. Wyniki analizy regresji logistycznej wyjaśniającej prawdopodobieństwo negatywnej oceny skuteczności rządu w walce z korupcją

	Model 1			Model 2		
	B	błąd stand.	iloraz szans	B	błąd stand.	iloraz szans
Koalicja PO–PSL: więcej strat niż korzyści	0,70***	0,31	2,02	0,83***	0,46	2,28
Niski poziom zaufania do partii politycznych	0,97***	0,52	2,63	0,79***	0,56	2,20
Wybory 2011: głosował(a) na PO	-0,43***	0,09	0,59	-0,49**	0,12	0,61
Wyższe wykształcenie	0,1	0,18	1,11	0,11	0,24	1,12
Mężczyzna	0,13	0,17	1,14	0,24	0,24	1,27
Wiek (w latach)	0,02***	0,00	1,02	0,02***	0,01	1,02
Ocena walki z korupcją w 2008 (1 = poziom efektywności rządu niski lub bardzo niski)	-	-	-	0,58	0,61	1,78
Stała	-1,57***	0,31	0,21	-1,48***	0,44	0,23
Liczba obserwacji	1160			635		
Wald Chi ² (7)	90,57			52,02		
Prob > Chi ²	0,000			0,000		
Pseudo R ²	0,08			0,08		
Log pseudolikelihood	-745,15			-458,56		

Zmienna wyjaśniana: Ocena skuteczności walki rządu z korupcją (1 = niska lub bardzo niska skuteczność); model 1: obliczenia na podstawie pełnego zbioru danych z fali POLPAN 2013; model 2: obliczenia na podstawie podzbioru respondentów panelowych, którzy brali udział w POLPAN 2008 i 2013; dane ważone.

*** p < 0,001; ** p < 0,01; * p < 0,05

W tabeli 2 przedstawione są dwa modele regresji logistycznej. Pierwszy model wyjaśnia negatywną ocenę skuteczności walki obecnego rządu z korupcją poprzez zbadanie sześciu zmiennych niezależnych opisanych powyżej. Szacunki oparte są na próbie respondentów, którzy wzięli udział w fali POLPAN z 2013 roku. W drugim modelu włączone są te same determinanty z dodatkiem oceny skuteczności rządu w 2008 roku, co oznacza, że szacunki oparto na próbie respondentów, którzy wzięli udział zarówno w fali POLPAN 2008, jak i 2013 roku.

Na podstawie modelu 1 (tabela 2) możemy powiedzieć, że, *ceteris paribus*, respondenci, którzy wyrazili niski poziom ogólnego zaufania do partii politycznych, z dwukrotnie większym prawdopodobieństwem negatywnie ocenia-

ją walkę rządu z korupcją. Jednakże głosowanie na PO podczas wyborów 2011 roku (przy innych czynnikach niezmiennych) zmniejsza prawdopodobieństwo negatywnej oceny polityki antykorupcyjnej o 41%. Opinia, że koalicja PO-PSL przyniosła Polsce więcej strat niż korzyści, trzykrotnie zwiększa prawdopodobieństwo negatywnej oceny skuteczności obecnego rządu. Dane wskazują także, że negatywna ocena rządu wzrasta z wiekiem respondentów o 2,3% z każdym rokiem (co daje 23% dla respondentów, którzy są 10 lat starsi, w porównaniu z młodszymi respondentami, przy kontrolowaniu innych czynników w modelu)¹¹. Model nie wykazuje istotnej zależności między oceną skuteczności rządu a pięcią i wykształceniem przy kontrolowaniu innych czynników w regresji.

W modelu 2 ocena potencjalnego wpływu rządu na walkę z korupcją (na podstawie odpowiedzi z 2008 roku), choć potencjalnie powinna wiązać się z oceną skuteczności rządu w zwalczaniu korupcji (zawartą w odpowiedziach z 2013 roku), nie osiągnęła istotności statystycznej ($p = 0,09$). Widzimy jednak, że włączenie do modelu opinii respondentów z 2008 roku nie zmieniło w nim poziomu istotności innych czynników, takich jak zaufanie polityczne, afiliacja partyjna i wiek.

Wnioski

Głównym celem niniejszego rozdziału było przedstawienie opinii respondentów na temat poziomu korupcji w rządzie sprawującym władzę, możliwości rządu w walce z korupcją i oceny jego skuteczności w tych staraniach. Polskie Badanie Panelowe POLPAN umożliwia prześledzenie tych opinii od początku transformacji do 2013 roku, czyli ostatniej dotychczas fali POLPAN. Szczegółowej analizie poddane zostały czynniki wpływające na negatywną ocenę efektywności rządu w walce z korupcją w 2013 roku, ze zwróceniem szczególnej uwagi na związek korupcji z zaufaniem politycznym.

Wyniki przedstawionej tu analizy wskazują, że większość Polaków uważała rząd za bardzo skorumpowany zarówno w 1988, jak i w 1993 roku, pomimo zmiany ustroju. Zaobserwowano jednak nadzieję na bardziej uczciwy rząd w przyszłości, wyrażoną w badaniu z 1993 roku na temat poziomu korupcji za pięć lat.

Ponadto, większość Polaków deklaruje przekonanie o zdolności rządu jako instytucji do skutecznego zwalczania korupcji (na podstawie danych z 2003

¹¹ W opinii publicznej wśród przedstawicieli starszych pokoleń Polaków w roku 2013 więcej jest zwolenników Prawa i Sprawiedliwości niż Platformy Obywatelskiej, która z kolei kojarzona jest z wyborcami „młodymi, wykształconymi, z wielkich miast”.

i 2008 roku). W kontekście ogólnego spadku zaufania politycznego w Europie oraz rosnącej liczby publicznie omawianych skandali wiara we wpływ rządu na ograniczenie korupcji w kraju wydaje się zastanawiająca. Być może wiąże się to z faktem, że korupcja jest tu rozumiana jako sfera ograniczona do udziału władz, więc pogląd, że rząd może ją zwalczać, jest nie tyle wsparciem dla rządu, ile jego ostrą krytyką związaną z niespełnianiem oczekiwań.

W 2013 roku zaledwie 13% respondentów pozytywnie oceniło działania ówczesnego rządu w zwalczaniu korupcji. Tak negatywna ocena może być wyjaśniana poprzez ogólnie niski poziom zaufania politycznego oraz często negatywną ocenę efektywności partii rządzącej. Wyniki analizy pokazują też, że głosowanie na partię będącą w danym czasie u władzy znacznie zwiększa prawdopodobieństwo pozytywnej oceny działalności tej partii, odzwierciedlonej w postrzeganiu skuteczności rządu w walce z korupcją. Ciekawym wynikiem w kontekście poprzednich badań jest związek wieku z oceną skuteczności rządu: starsi respondenci częściej postrzegają rząd jako mniej skuteczny w zwalczaniu korupcji niż młodszy respondenci.

Interesująca byłaby kontynuacja badań nad postrzeganiem efektywności rządu w walce z korupcją w kontekście zmian politycznych, które zaszły w Polsce od 2013 roku. Zasadne jest pytanie, czy i w jaki sposób zmieniła się ocena Polaków w stosunku do efektywności władzy i poziom ich zaufania politycznego? Czy główne czynniki wyjaśniające stosunek do postrzegania efektywności walki z korupcją uległy zmianie w nowym kontekście politycznym? Czy osoby niezadowolone z działań poprzedniego rządu dokonały przeorientowania swoich poglądów i ocen pod wpływem nowej władzy i czy zmienił się poziom ich zaangażowania politycznego? Można mieć nadzieję, że kolejna fala Polskiego Badania Panelowego umożliwi odpowiedź na te i inne pytania.

Załącznik

Tabela 1z. Statystyki opisowe zmiennych użytych w analizach

Nazwa zmiennej	Zmienna	N	Średnia	Odch. stand.	Min.	Maks.
corr5ago_93	1993 – ocena poziomu korupcji w rządzie – 5 lat temu	1258	-1,97	2,27	-5	5
cornow_93	1993 – ocena poziomu korupcji w rządzie – teraz	1254	-2,11	2,10	-5	5
corrin5_93	1993 – ocena poziomu korupcji w rządzie – za 5 lat	1203	-0,67	2,52	-5	5
corr5ago_5	1993 – ocena poziomu korupcji w rządzie – 5 lat temu (reskalowana)	1258	1,98	1,16	1	5
cornow_5	1993 – ocena poziomu korupcji w rządzie – teraz (reskalowana)	1254	1,91	1,09	1	5
corrin5_5	1993 – ocena poziomu korupcji w rządzie – za 5 lat (reskalowana)	1203	2,68	1,34	1	5
govcorr03	2003 – ocena wpływu rządu na korupcję	1570	1,95	1,07	1	4
hgovcorr03	2003 – wysoki lub bardzo wysoki wpływ rządu na korupcję	1570	0,73	0,44	0	1
govcorr08	2008 – ocena wpływu rządu na korupcję	1712	2,00	1,04	1	5
hgovcorr08	2008 – wysoki lub bardzo wysoki wpływ rządu na korupcję	1712	0,76	0,43	0	1
gov08_low	2008 – niski lub bardzo niski wpływ rządu na korupcję	1712	0,10	0,30	0	1
govcorr13	2013 – ocena skuteczności rządu w walce z korupcją	1862	3,70	1,11	1	5
govcorr_low	2013 – niska lub bardzo niska skuteczność rządu w walce z korupcją	1862	0,59	0,49	0	1
loss_2007	2013 – koalicja PO–PSL: więcej strat niż korzyści	2074	0,49	0,50	0	1
trust_low	2013 – niski poziom zaufania do partii politycznych	2131	0,85	0,35	0	1
votedPO	2013 – wybory z 2011 roku: głosował/a na PO	1434	0,50	0,50	0	1
tertiary	2013 – wykształcenie wyższe	1160	0,32	0,46	0	1
sex	2013 – płeć (1 = mężczyzna)	1160	0,52	0,49	0	1
Uwiek	2013 – wiek w latach	1160	42,76	16,46	21	91

Bibliografia

- Blind, Peri K. 2006. Building trust in government in the twenty-first century: Review of literature and emerging issues. Report prepared for the 7th *Global Forum on Reinventing Government: Building Trust in Government*. Vienna, Austria, June 26–29, 2007. <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan025062.pdf> (dostęp 24.08.2017).
- Donchev, Dilyan, Gergely Ujhelyi. 2014. What Do Corruption Indices Measure? *Economics & Politics* 26(2): 309–31.
- Espinal, Rosario, Jonathan Hartlyn, Jana Morgan Kelly. 2006. Performance Still Matters: Explaining Trust in Government in the Dominican Republic. *Comparative Political Studies* 39(2): 200–223.
- Freedom House. 2014a. Freedom in the World. https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/poland#.VVzs4Pl_Oko (dostęp 12.07.2017).
- Freedom House. 2014b. Nations in Transition. https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2014/poland#.VVztAvl_Oko (dostęp 12.07.2017).
- Gong, Ting. 2002. Dangerous collusion: corruption as a collective venture in contemporary China. *Communist and Post-Communist Studies* 35(1): 85–103.
- Heidenheimer, Arnold J., Michael Johnston (red.). 2002. *Political Corruption: Concepts and Contexts*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Hough, Dan. 2013. *Political Corruption and Governance: Corruption, Anti-Corruption and Governance*. Basingstoke, GBR: Palgrave Macmillan.
- Inglehart, Ronald. 1997. *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Kaufmann, Daniel. 2005. Corruption, Governance and Security: Challenges for the Rich Countries and the World, [w:] *Global Competitiveness Report 2004/2005*, World Economic Forum, s. 83–102. New York: Oxford University Press.
- Keele, Luke. 2005. The Authorities Really Do Matter: Party Control and Trust in Government. *Journal of Politics* 67(3): 873–886.
- Kolodko, Grzegorz W. (red.). 2005. *The Polish Miracle: Lessons for the Emerging Markets*. Aldershot: Ashgate.
- Krastev, Ivan. 2004. *Shifting Obsessions: Three Essays on the Politics of Anticorruption*. Budapest: Central European University Press.
- La Porte, Todd R., Daniel S. Metlay. 1996. Hazards and Institutional Trustworthiness: Facing a Deficit of Trust. *Public Administration Review* 56(4): 341–347.
- Lehmann, Hartmut. 2012. *The Polish Growth Miracle: Outcome of Persistent Reform Efforts*. Rochester, NY: Social Science Research Network. <http://ftp.iza.org/pp40.pdf> (dostęp 24.08.2017).
- Makowski, Grzegorz. 2008. *Korupcja jako problem społeczny*. Warszawa: Wydawnictwo Trio.
- Melgar, Natalia, Máximo Rossi, Tom W. Smith. 2010. The Perception of Corruption. *International Journal of Public Opinion Research* 22(1): 120–131. <http://doi.org/10.1093/ijpor/edp058> (dostęp 10.09.2017).

- Millard, Frances. 2008. Party politics in Poland after the 2005 elections, [w:] Martin Myant, Terry Cox (red.), *Reinventing Poland: Economic and Political Transformation and Evolving National Identity*, s. 71–90. London: Routledge.
- Miller, Arthur H. 1974. Political Issues and Trust in Government, 1964–1970. *American Political Science Review* 68(3): 951–972.
- Newton, Kenneth, Pippa Norris. 2000. Confidence in Public Institutions: Faith, Culture, or Performance?, [w:] Susan J. Pharr, Robert D. Putnam (red.), *Disaffected Democracies: What's Troubling the Trilateral Democracies?*, s. 52–73. NJ: Princeton University Press.
- Shabad, Goldie, Kazimierz M. Slomczyński. 2011. Voters' perceptions of government performance and attributions of responsibility: Electoral control in Poland. *Electoral Studies* 30(2): 309–320.
- Slomczyński, Kazimierz M., Goldie Shabad. 2012. Perceptions of political party corruption and voting behavior in Poland. *Party Politics* 18(6): 897–917.
- United Nations Development Programme. 2014. *Human Development Index*. <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi> (dostęp 10.09.2017).